

Z naših poljan.

1. Čez noč . . .

Spisala Marica.

Srečala sta se sredi neba siva megla in temen oblak. Morda je bilo hrepenenje, ki ju je zbližalo na dolgi poti, kateri ni nikjer konca, morda strah pred samoto. — Drhte je padla megla oblaku v naročje in mehak je bil objem, da so se jima od mehkebe orosila lica in so kanile solze sreče tja doli na grešno dolino. In kdo ve, kam so padle? In kdo ve, so li prinašale blagoslov ali prokletstvo? A bile so solze sreče. Krog njiju pa je zavihralo veselje in praznovala se je svatba sredi neba. V divjem diru so prijezdili gostje in se mešali krog velike, s sivo plahto pogrnjene mize. Zaigralo je in zapiskalo po zraku, udarjal je mogočen boben, blestele so žvenketajoče čaše in šumel je peneč napoj. In sredi tega veselja ni sijalo solnce.

Globoko tam spodaj pa so se ozirali prestrašeni pogledi v ono stran vrvenja in kipenja. Preko poljane je škripal voz, visoko naložen s snopjem. Kmet je poganjal konja in v njegovem glasu je trepetal strah. Držal se je sključeno kakor starec, dasi še ni bil. Hi-i! Prasknil je z bičem po konjih in voz je poskočil, da se je zazibalo. Zadaj sta hitro stopali žena in hči, da so široka krila veselo frfotala po zraku. Ko so padale prve kaplje, je bil že voz pod slamnato streho in v sobi ljudje zasopljeni in utrujeni.

„Vidiš, Anka,“ je povzel kmet, „še tako nas je komaj dovolj za delo, a ti siliš venomer proč. Kako pa naj potem? In neumno je to, pravim ti, neumno, saj vem, da te stari ne pričakujejo z veseljem.“

„E, kaj pa ti veš!“ je zavrnila žena. „Kaj bi je ne bili veseli! Tako delavne, kakor je ona, ni več v vasi. In kar tako brez ničesar tudi ne bo.“

„Jaz že vem, kako je. Sosedje pravijo, da se to ne zgodi, da si mora poiskati sin drugo. In Tine, — hm, kdo ve, kako bo Tine.“

„On misli resno, oče,“ se je vznemirila Anka, „in jaz ne maram drugega, on mora biti moj, mora, slišite, oče!“

„Slišim. Naj bo, če hoče; pa ne bo, boš videla, da ne. Tudi jaz sem mislil, da bo, pa sem srečal ljudi, ki so mislili drugače.“

A kakor sem rekel, ostala bi še nekaj časa doma, malo nas je za delo in fant bo moral k vojakom, Tilka pa je še slaba.“

„Bo že kako, jaz sem še čvrsta in zdrava,“ je zaključila žena, vstala in odšla v vežo. V duši pa ji je sedel strah, kaj, ko bi bilo nemara le res, kar modruje stari, in skrb za srečo otroka ji je stiskala srce.

Tudi možu je bilo danes malo tesno in ni mu bilo do smeha; a drugače je bil vesel človek in je včasih ob praznikih zagodel na harmoniko, spomin iz fantovskih časov.

Pa čemu se je prikradlo ravno danes v njih duše, čemu sta prišla skrb in dvom ravno ob tej uri, ko so praznovali visoko zgoraj sredi razigranega razkošja svatbo?

Padle so solze in se lesketale po travi in rožah preko poljan. Razšli so se, ki so rajali tam zgoraj, in posijalo je solnce, da bi videlo biserno poljano. Bilo je hrepenenje v njegovih pramenih in hrepenenje je bilo v solzah na drhtečih travah in rožah. Nagibalo se je solnce, kakor bi hotelo žejno izpiti biserne kaplje, in pogreznilo se je slednjič sredi hrepenenja, da v njem umre.

Anka je slonela ob vrtni ograji in njena duša je bila tako polna pričakovanja kakor nebo, ko padajo mrakovi v tih večer... Tuje, čudotvorne rože so jo zrle, in nevidne ustnice so poljubljale njena lica z razigrano nežnostjo; otožnost ji je lesketala v očeh in v mehkoobokanih ustnicah ji je igrala življenja pijana veselost. Obenem pa je čutila v duši hrepenenje po življenju. Vse se ji je zdelo tako resnično in obenem ironično, tako deviško in obenem poželjivo, tako smehljajoče in obenem resno.

„Pride li?“ je mislila. „O, pridi, pridi!“ je klicala njena duša.

Takrat, ko so padli mrakovi in se je prismejala izza gozda luna, je prišel.

Prišel je veselega obraza, gledal ji je naravnost v oči in kakor bi umel vse, kar je plamtelo v njih, jo je pograbil burno in privil nase tesno, da je zavzdihnila. Privzdignil ji je glavo in jo poljubil na mehki ustnici z vročim, dolgim poljubom. In v tem poljubu je drhtelo razkošnosladko, tajnostnopoželjivo in obetajoče...

Pozabila je vse, kar mu je mislila povedati; hotela ga je vprašati, pa čemu bi zdaj vpraševala. Poljubi so sladki, vprašanja grenka, in v sreči je najbolje molčati. Ko je stala luna že visoko, sta se poslovila. A ona ga ni vprašala. —

Bila je jesen in odpadalo je listje. Anka je šla otožna čez polje, v duši je nosila žalost in dvom. Ni ga bilo včeraj in ne oni

dan. Zadnjič pa je bil v otožni zadregi, ko ga je sprejela z ljubeznijo, veseljem in hrepenenjem. Ni ji odgovoril na vprašanje in postal je hladen in dolgočasen. Sredi dolgočasnosti se je spomnil, da se mu danes mudi in se je poslovil.

„In če več ne pride,“ je pomislila Anka, „potem pa je nemara res, kakor so rekli ljudje. Poišče si jo, kakršna bo ugajala njegovim starim, a jaz, — kaj pa jaz? Sovražila bi ga, zelo bi ga sovražila in — Ah ne, ne bi ga sovražila, on morda ni kriv. Toda, čemu se mučim s temnimi slutnjami, morda —“

Za njo je zašumela trava in plašno se je ozrla. „Ti?!“

„Čemu se pa čудиš in kaj si se ustrašila, saj je o belem dnevu? Pa tako resno in modro se držiš, kaj pa misliš?“

„Veš, spomnila sem se, zakaj si se domislil zadnjič sredi dolgočasnosti, da se ti mudi. Se ti tudi danes mudi?“

„No, no, tako užaljeno! Čemu pa to? Ne morem za to, če me doma takoj pogrešajo in se jeze, če se predolgo mudim. Tako, veš, me zbadajo katerikrat, in tega ne morem prenesti. Zato sem včasih dolgočasen in se mi mudi.“

„Radi mene te zbadajo, vse vem. Ne trpijo me in nočejo, da me imaš rad, pa tudi ne bodo hoteli, da me vzameš.“

„Vidiš, vidiš. Odkod pa veš vse tako natanko? Morda od kake dobre mamice, od kake velikodušne Lenke?“

„Vseeno ti bo, odkod. Le reci, če ni res. Danes mi povej, ker ne morem živeti v takih dvomih.“

„Dekle, kaj pa ti naj še pravim, če vse veš? Misli si, da je resnica, če boš potem mirna, če ne, pa narobe. Res ne vem, kako se zgodi, vem samo to, da te imam rad. Ti ni dovolj?“

„Dovolj? Kako si čuden, ne razumem te. In nekega dne se bo spomnil tvoj oče, da je čas, da se oženiš.“ —

„To vendar ni nič hudega.“

„A on ti bo prepovedal, — on ti bo sam izbral ženo, in ti boš ubogal, jaz pa —“

„Ne bodi klavrna! Tako jokavo se držiš danes, pa res nimaš vzroka.“

„Nimam? Že dva dni te ni bilo in ljudje mi pravijo žalostne reči.“

„Dolgčas jim je, pusti jim veselje in bodi vesela! Ko pade prvi sneg, pridem po tebe in te popeljem pred oltar. Boš srečna tedaj in vesela?“

„Srečna!“ je dahnila komaj slišno in blede rože na njenih licih so zardele. On pa je pozabil, da je sredi polja in v belem dnevu, objel jo je in gorko poljubil. Nato je odšel. —

Bila je jesen, odpadalo je listje in venele so rože, Anki pa je bil svet v pomladnem zelenju in cvetju. In ono noč je sanjala čudne sanje.

Šla je po beli cesti, ki ji ni videla nikjer konca, in ob nji so rasle rdeče rože, kakor bi tekla dva krvava vira s cesto naprej v daljavo, in onostran krvavih rož so rasle košate lipe. Po njih deblih se je vil zelen bršljan kakor solze hrepenenja in v njih vejah je šumelo in šuštel s tajnostnimi glasovi in vabilo v senco. Dolga je bila pot in vroče je peklo solnce, zato je bil spehan njen korak. In stopila je s ceste, stopila je preko rdečih rož in legla v senco. Takrat pa je hipoma izginila bela cesta, izginile so rdeče rože in krog nje je bila velika senca, ki je segala daleč tja do zapada in se dotikala neba. In ta senca je zakrila solnce, a Anka je počivala pod lipo, ki se je po njenem deblu vil bršljan.

„Svetel dan je že, Anka, vstani!“

„O, ne vstanem ne, bojim se sence, one velike, temne sence, ki sega do zahoda in se dotika neba. In ne vidite, kako se vzpenja na vse strani in še solnce je pobegnilo pred njo? O, ne vstanem ne. Takole si potegnem odejo čez oči, pa je ne bom videla.“

Mati je gledala s prestrašenim začudenjem. Tilka je tekla iz sobe, da pove bratu, kako smešna je danes Anka.

„Pa jo vidim, pa jo vseeno vidim. O, strah me je, skrijte me! . . . branite me! . . . po meni sega . . . hu!“ Skočila je iz postelje in zbežala naravnost na podstrešje.

„Za božjo voljo, kaj se je zgodilo z našo Anko? Snoči je legla zdrava, in danes je vsa zmešana. Prav gotovo je sijala po noči luna nanjo ali pa je imela hude sanje. O ti moj Bog, pomagaj! Anka! Anka! Pridi no doli, saj ni nič, nobenega strahu, to si samo sanjala. In kaj bi se sence bala! Pridi doli in boš videla božje solnce po svetu, pa te ne bo več strah!“

Anka pa ni prišla. Sedela je sključena na stari skrinji, njene ustnice so se premikale v tihem šepetanju in oči so ji nemirno bliskale v mraku. Ko je ugledala mater, ki je prilezla po stopnicah, je zakričala in se stresla v strahu. „Anka!“ je klicala mati z žalostnoobupnim glasom, „ne boj se, saj sem jaz. Glej, prišla sem po tebe, z mano pojdi in videla boš solnce, pa te bo minil strah!“

„O, solnce je pobegnilo, solnca ni več. Le glejte tu le, skozi to špranjo pogledjte, kako hodi nekaj črnega z velikanskimi nogami preko polja; glava sega tam na zapadu do neba, roke pa mahajo na široko od juga do severa. Solnce je pobegnilo in pride zopet,

kadar pade prvi sneg. Vse belo bo tedaj, bela bo tudi ona črna pošast in solnce se je ne bo več balo. Takrat, mati, takrat bo zasijalo solnce preko belega polja in zacingljalo bo zunaj na cesti: cink, cink, cink. Nekdo se bo pripeljal v saneh po Anko, o takrat bo sijalo solnce!“

„Anka, to si sanjala nocoj, vse to so sanje! Pojdi, Anka, boš videla, da so sanje!“

„Vi mislite, da ga ne bo? Grde misli imate. Tako ne smete. On pride, gotovo pride; ko pade prvi sneg, bo pocingljalo zunaj na cesti: cink, cink, cink.“

„Da, da, saj pride, a zdaj pojdi z menoj, zajtrk te čaka.“

„Ne grem ne, pustite me, ne maram!“ Počasi se je spravila mati po stopnicah in vse se ji je zdelo težak sen. Oče je hodil s sklonjeno glavo okrog in v očeh mu je bila zapisana temna skrb pred temno slutnjo.

„Kako je?“ je vprašal s plašnim glasom.

„Ne vem, ne razumem. O križ božji, kaj je z našo Anko?“ Tilka in Janko sta gledala od daleč in se čudila. Potem so molčali; nobeden ni vedel, kaj bi govoril, na vseh je ležalo nekaj težkega, nerazumljivega. Opoldne pa se je odpravila gospodinja in odšla, nihče je ni vprašal, kam.

Ko pa je zahajalo solnce, je zacingljalo zunaj na cesti in Anka je prihitela s podstrešja.

Pridirjal je na dvorišče kmečki voziček in mlad voznik je skočil na trato, prihrdil vajeti in odhitel v hišo.

„Ali si prišel? O, jaz sem vedela, da prideš, pa so rekli, da te ne bo. Pa kako, da si prišel že zdaj, saj še ni snega in solnce se še skriva in črna senca še hodi po svetu. Te ni bilo nič strah?“

„Mislim sem na tebe, Anka, pa me ni bilo strah.“

Fant ji je odgovoril ljubeznivo in nežno. Rad bi jo bil še vprašal, kako se je zgodilo, a srce se mu je krčilo, oko se mu je zasolžilo in molčal je, da bi ne slišala v njegovem glasu žalosti. In Anka ni videla in ne slišala žalosti v njegovi duši. Oči so ji žarele in govorila je hitro in drhteče, kakor v sladki razburjenosti.

„Glej, iskala sem te na beli cesti, ki ji ni bilo konca nikjer. Ob nji so cvele rdeče rože in solnce je sijalo in žgalo, da sem se spehala in utrudila in sem težko hodila naprej. Tam za cesto, onostran rdečih rož, pa je vabilo, klicalo in šepetalo tako prijetno, ah — tako prijetno! Stopila sem preko rdečih rož in legla v senco pod šelestenje lip. Takrat pa se je zamajalo nekaj črnega

po zemlji in solnce je zbežalo, mene pa je bilo strah. Spomnila sem se, da prideš, ko pade prvi sneg, in sem te čakala. Pa so rekli, da te ne bo, a jaz sem vedela, da prideš. Zdaj grem s teboj, Tine, kaj ne?"

„Z mano pojdeš. Popeljeva se daleč, daleč, tja, kjer sije solnce in kjer te ne bo več strah. Obleci najlepšo obleko, ker naju bodo srečavali ljudje.“

Hitro se je okrenil, da bi mu ne videla solze v očesu, potem je stopil s pijanim korakom pred hišo. Oče in mati sta bila pripravljena. V plašnih očeh so jima igrale solze.

„Kako se je zgodilo?“ je govoril Tine sam zase. „Tako se je torej končalo vse, kar sem imenoval srečo, tako mora umreti sladko upanje, tako se mi zagreni življenje!“

„Ne, ne, tako ne sme ostati! Ozdravili jo bodo in naša Anka bo spet kakor prej; vesela in brhka in srečna bosta,“ je tolažila mati.

Iz sobe je zazvenela pesem. Anka je pela. Bila je pesem o hrepenenju, tako strašna, tako srce pretresujoča in tako mračna ko noč, a obenem je plamtela v njej ljubezen, paleča, polna razdivjane sladkosti in obenem tihe vdanosti.

Ko se je delala noč, se je odpeljal voz po beli cesti proti mestu. Stara sta se ozirala zdajpazdaj boječe na Anko, ki je bila mirna in gledala veselo. Vranca sta žalostno povešala glavi, kakor da bi vedela, da peljeta k pogrebu. Na nebu so gorele zvezde, kakor solze so se lesketale in v gozdu je skovikala sova.

* * *

Sedela sta ob peči in njuni pogovori so bili žalostni. Govorila sta o Anki.

„Kdaj se le vrne Tine? Morda pa bo še vse dobro. Vedno prosim Boga; tako mi je hudo včasi, da bi se kar odpravila in bi šla pogledat k njej. Kako se ji neki godi? Morda trpi, reva. Bogve, kako jo mučijo. Slišala sem nekoč, da spravijo takega človeka v ozko sobico, potem pa ga nenadoma polijejo skoz odprtino v stropu z mrzlo vodo. To da ga tako prestraši, da je kar naenkrat pameten in pozabi vse prejšnje neumne misli.“

„Ej, kaj bi verjela take reči, to si izmislijo ljudje. Če bi bilo tako, pa bi jih kar doma ozdravili, zakaj jih pošiljajo potem tja. — In da je naša Anka morala priti tja! Vedno je toliko mislila in skrbela za Tineta; kaj pa, če se ji je zato zmešalo?“

„Beži, beži, kaj se ji bo zmešalo radi tega! Saj jo je imel rad — nisi videl solze v njegovih očeh — in tisto, kar so pravili ljudje, je pač ni mnogo skrbelo. Pa če bi ji tudi on sam rekel, da je ne mara, bi se ji zato ne bilo treba zmešati. Bog sam ve, kako je to prišlo.“

„Pa vendar je že včasi ljubezen naredila kako nesrečo.“

„O, tisto so pa drugi ljudje. Mi navadno nismo tako rahločutni. In če bi ti nekdaj ne bil prišel po mene, vem gotovo, da se mi ne bi bilo zmešalo. Prišel bi bil drugi in menda bi imela ravno tako življenje, polno dela in skrbi.“

„Anka pač ni te vrste kakor ti in jaz. A sedaj ne pomaga nič, počakati bo treba. Slišiš? Ravno prihaja Tine.“

V sobo je stopil Tine. Malo se je nasmehnil, a bil je žalosten nasmeh.

„Dober večer!“

„Bog ga daj! Kako je, Tine?“

„Žalostno je, žalostno. A zdravniki pravijo, da je upanje. Jaz pa ga nimam, prav nič ga nimam.“

Tine si je zakril obraz z rokami in je zajokal.

Krog hiše je zažvižgala burja in vmes je ječalo in jokalo v sneženo noč. Tine ni rekel ničesar več in stara ga nista ničesar več vprašala.

Odšel je s povešeno glavo, truden in potrj skozi vas. Zgodaj zjutraj se je napotil spat. Sanjal je, kako se je vračala v pomladnem dnevu iz preranega groba njegova mladost. Trnjevo krono je imela na glavi in bleda lica so ji bila orošena s krvavo srago. Oblečena je bila v dolgo belo haljo z rdečimi rožami. Razprostrl je drhteče, onemogle roke, objel jo in pobožal po bledih licih. Pokleknil je pred njo, objel njene noge in pozabil vstati. Stisnilo se mu je srce v pričakovanju, zapljuskalo mu je v duši koprnjenje. Prijela ga je za roke iz vzdignila. Takrat šele je zagledal njeno trnjevo krono in se ustrašil.

„O, moja mladost, kdo te je okronal s trnjem?“

In ona mu je odgovorila: „Plakal si na mojem grobu, tvoje solze so padale nanj in vzraslo je iz njih trnje. Glej, ker si me klical s solzami, me dolgo ni bilo. Moral bi me bil klicati s smehom in radostjo, moral zapeti na mojem grobu veselo pesem, — in vstala bi bila ob isti uri. Obriši solzo in zasmej se, kakor se smeje polje tam zunaj pod solničnim nebom!“

Tine se je hotel zasmejati, pa je zaihtel in se prebudil.

„Zunaj se smeje polje pod solnčnim nebom,“ je pomislil in pogledal skozi okno, pa je videl belo, iskrečo ravan.

„Lagala je moja mladost, ne smeje se polje pod solnčnim nebom, temveč plaka pod ledeno in sneženo skorjo.“ Stresel se je Tine, svet se mu je zazdel tako samotni kakor grob.

* * *

V maju se je vrnila Anka. Pa ni bila nič več tista kakor nekdanj. Tavalja je okrog kakor v pozabljenju in njeno srce je bilo brez hrepenenja. Prišel je Tine in bilo mu je dolgčas pri njej, pa se je spomnil nenadoma, da se mu mudi. Nič se ni začudila Anka in nič ni vprašala.

„Izpremenila se je; nič ne ve, da sva se imela še jeseni, ko je listje odpadalo, rada,“ je pomislil Tine in bilo mu je grenko v duši.

„Vse je zaspalo v njej in ne zbudi se nikoli več!“ je zavzdihnil.

Z žalostnim in potrjim srcem se je napotil Tine čez polje, ki se je smejalo pod solnčnim nebom. In prišlo je veselje v njegovo srce. Kako bi ne prišlo, ko je še tako mlado!

„Komu naj sije solnce, komu naj se smeje polje? Samo drugim? Čemu samo drugim? Mar nisem zaslužil tudi jaz svetlega solnca in smejočega polja?“

Takrat je ozdravelo njegovo srce. Kaj bi iskalo grenkosti in križa — sreče, sladke sreče naj išče na zemlji! Tine je šel skozi bukov gozd in svetel dan se mu je smejal skozi šelestenje košatih vej.

„Lep je danes gozd“, je pomislil in legel v mah. Zašumel je gozd zvenečo pesem in Tinetu je bilo v duši sladko, otožno in brezkončno hrepeneče. Zajokal bi in obenem zavriskal, objel bi svet in ga pritisnil na razigrano srce. Tedaj ga je pobožalo mehko po obrazu, zaprl je oči in spoznal je svojo mladost.

„Popelji me, vodi me!“ je prosil, vstal je in šel ž njo.

Ko so padali mrakovi in se je solzila trava, je ukal Tine skozi vas. —

Sredi zvezdne noči je poljubljal koprneče ustnice v tolažbo in radost. Posušile so se njegove solze in oči so se mu smejale v pomladno jutro. —

Tine se je oženil z lepo Ivanko in napravil veselo gostijo. Zgodilo se je to v maju, ko se je smejalo polje pod solnčnim nebom.

In ko je prišla jesen in je listje odpadalo ter se osul zadnji cvet, je umrla Anka. Na grob so ji vsadili rdečih rož . . .

Marica:

Z naših poljan.

2. Dora.

Še predno je umiral dan, je stopal študent France ob gozdu doli k potoku, kjer ga čaka ljubica, lepa Dora. Kakor pomlad stoji tam, je pomislil natihoma, in ko pridem, mi ponudi cvetje svojih lic in škrlatno zarjo mehkih ust . . . V dušo segajo njene oči in njih žar morda ne ugasne nikoli. Nikoli? Prestrašil se je te misli. Moralo bo ugasniti, tako bodo hoteli ljudje, tako življenje, morda tudi lastni razum. A predno se to zgodi, je treba nagniti čašo in jo izpiti prav do dna. In kdo mi more očitati greh?

Naglo je stopil, kakor bi se hotel otresti žalne misli in jo pustiti za seboj, da se izgubi v gozdu na veke.

Prišel je do potoka in Dore še ni bilo. Legel je v travo pod vitke jelše in poslušal tajnostno žuborenje valčkov. Utihnile so žalne misli in govorila je samo duša, in srca se ni nič več dotikal hladni razum; v tem hipu je čutil France le mladost in srečo. Tako ni videl, kako so padali mrakovi in ni slišal bosih stopinj po mehki travi.

Obstala je pred njim kakor roža, razcvetena skozi noč, v očeh jutranjo zarjo, glavo kronano z nočjo temnih las, na licih tisočero tajnih sanj, na ustnah vroče hrepenenje, v besedi slavčevo pesem.

France je naglo vstal in jo privil k sebi.

„Težko sem te čakal, ljubica . . . Ti moja, ti edina . . .“

Dolg in vroč je bil poljub, kakor je bilo dolgo in vroče hrepenenje.

Sedla sta tesno drug k drugemu v travo, glavo mu je položila v naročje. Na nebu so se prižigale zvezde, da je zablestelo še doli v potoku. Valčki so šepetali pritajeno, v jelšah je šelestelo rahlo in večer preko polja je molčal.

Kakor sanje so bili oni večeri. Šli so tiho in skrivnostno preko pisanih poljan in šumečih gozdov in utonili v trudnih nočeh . . .

France se je poslovil in odpeljal v mesto. V ranem jutru se je peljal in Dora je čakala ob vrtni ograji z rdečim nageljnom. Kratko in grenko je bilo slovo. Tisoč misli je drvelo preko možgan, a besede ni bilo. Molče sta si pogledala v oči in solza je govorila.

Gledala je dolgo za vozom in bilo ji je, kakor bi šla ž njim njena mladost, njeno življenje.

France pa si je vtaknil nagelj za klobuk in kratko in brez misli je odgovarjal vozniku.

„Kako pa narediš sedaj? V lemenat, kaj ne?“

„Moram.“

„Eh, kaj bi se držal otožno! Bogme, dobro se ti bo godilo. Le poglej jih, kake okrogle obraze imajo! Presneto, vse žive dni mi je žal, da me niso dali za gospoda. Bele roke in okrogli obraz bi nosil, pridigoval bi, da bi se izpreobrnili vsi grešniki in mi nosili na maše, da bi kar mrgolelo beličev v žepu. To je res, Urške bi ne imel. Ha, ha!“

Široko se je nasmejal in France mu ni odgovoril. Prijela ga je jeza, da bi ga pograbil in ga vrgel v obcestni jarek, da bi se mu ne rogale več njegove besede. A ni se ganil. Vozniku pa je bilo dolgčas in je govoril naprej.

„Tako ti pravim, pokaj bi se držal čemerno, če greš v lemenat. Vesel bodi in zavriskaj, ker lepo bo tvoje življenje. Enkrat boš hvaležen svojim staršem, kakor jaz svojim nisem, ker me niso dali. E, mlad si še, fant. Ne veš, kaj je življenje. Dekle imaš, pa ti je žal po njem. Saj vemo, vse vemo.“

„Kdo vas vpraša! In moje dekle vas nič ne briga!“

„Nič ne briga, saj nisem rekel, da bi me. Kaj bi zameril, nisem ti hotel hudega! Saj sem bil tudi jaz mlad. Ej mlad sem bil, mlad, pa Urško sem imel rad, pa so klepetale klepetulje in njo so kregali doma, a je postala vendar moja žena. To je res, pri tebi je drugače. V lemenat jo mahneš, pa moraš dati dekletu slovo. Težko je to, saj vem, da je težko. Pa se vse pozabi. Pravzaprav ni nesreča in nič se ne boj. Pozabiš na vse in čez štiri leta bomo imeli novo mašo. Spremljala te bo dolga bela procesija in tvoje dekle ti bo neslo krono na belem vzglavniku.“

France se je zganil; tesno mu je bilo in rad bi odgovoril, pa beseda mu ni hotela iz grla. Tako sta se pripeljala na postajo.

„Pa brez zamere!“ je zaklical voznik, obrnil voz in se odpeljal. France je zahrepenel po vlaku: odpelje se odtod in pusti za seboj težke misli.

„Po vriskajoči noči veselja prihaja megleni dan, umirajoča jesen po cvetja in življenja polnem poletju, neizmerna žalost in večna pokora po trenutku sladkega greha... A nji sem rekel, da se povrnem, da ostane moja na veke, in ona mi je verjela. Tako hočem storiti! Pobegnem, poiščem si službe, kako bi varal to zlato srce! In doma? Naj me prekolnejo, naj me zavržejo!“

Take misli mu je narekovala duša, pamet pa je hotela drugače. „Naj bo pozabljeno, naj se pogrezne na veke!“ je vzdihnil in hitel v vlak. —

Dora pa je šla tisti čas preko travnika na njivo po deteljo. Truden ji je bil danes korak in nič si ni zapela med potjo. Ob potoku je obstala. Kakor žalna cipresa je bila, vsa v tihe misli zatopljena. V vejah vitkih jelš so še šumele sanje prejšnjih večerov, vse blažene, vse sladke, v njeni duši pa je bila boleost. Samo za hip je obstala, potem je šla naprej, čez potok na njivo.

Zavihtela je ostri srp, padali so rdeči deteljčni cvetovi. Malo pred njo se je smejal žarni mak, kakor bi ga ne bilo strah smrti in mu ne bilo žal življenja. Pa je prišel na vrsto prešerni mak in je umrl sredi smeha. Dekle ga je pobralo in si ga zataknilo v nedrija, da je bilo, kakor bi ji krvavelo bolno srce.

Naložila je in nesla proti domu.

Na potu jo je srečal Vrablov Jože iz vasi.

„Preveč si naložilo, dekle!“ je rekel mesto pozdrava.

„Nič ni preveč.“

Dori ni bilo do pogovora in je hotela naprej.

„Pa čemu se ti tako mudi?“

„Doma me čaka delo.“

„Glej jo, glej, ravno zdaj te čaka, ko pridem jaz. Včasih pa nič ni čakalo, če je prišel kdo drugi.“

Dekle je zardelo.

„Kaj ti pa mari!“

„No, no, saj ti nisem hotel nič očitati. Le tako, vidiš, je težko trpeti nas enemu, če pride kaka gosposka suknja, pa nam pred nosom vzame najlepše dekle iz vasi in se poigra ž njo, kolikor mu je drago. Pa sem si mislil, da te moram posvariti, ko odide. Saj ti ne zamerim ničesar, nihče ti ne zameri, a posvariti sem te hotel.“

„Kaj bi me svaril, saj nimaš nikake škode.“

„Ne vem. A če bi se zgodilo, kakor sem mislil in želel že davno, bi morda imel. Čuj, Dora, hudo mi je.“

Dora je bila v zadregi in ni vedela odgovoriti.

„Morda pa še ni prepozno, kaj, Dora? Veš, tako sem se odločil, kadar te srečam, sem si mislil, pa ti povem. Rad te imam, Dora, in zato mi je hudo. Ti pa boš morda jezna, ker sem ti povedal. Ne bodi jezna, pa si premisli. Ni treba, da bi mi takoj odgovorila. Počakam, ti pa si premisli. Pridem z očetom k vam in vprašam, če me boš hotela.“

„Na tisto še ne mislim, je rekla v zadregi, pa zbogom!“

„Zbogom, Dora!“ se je odzval Jože in jo odmeril proti gozdu.

„Tako ti pride ta gosposka nezgoda in ukrade najlepše dekle v vasi. In če bi se zgodila nesreča, kar Bog obvaruj, se ne prikaže več, pa je konec. Dekle pa naj gleda, kako se spravi iz sramote. In tako dekle, kakor je ta Dora! Večna škoda bi bila za njo. Pa sem dobro ukrenil, da sem ji povedal. Morda si pa le premisli, kakor je pametno in potrebno. Kako bo gledala ta nezgoda gosposka, ko pride zopet in bo Dora že moja žena!“

Tako je mislil in šel skozi gozd.

Dori pa je bilo tesno v duši. Vedela je, kam je šel France, čutila je, da se s tem korakom mora vse končati. Kaj potem?

Tisti večer je bdela dolgo v noč. Obupavala je v strahu pred dnevom, ko se izve skrivnost, ki je znana zdaj samo njej. Z grenkimi solzami je močila veneče cvetje svojih lic in bolešno je ječala duša v tihi polnočni uri . . .

Spomnila se je, da mu mora pisati. Tudi on mora izvedeti, tudi on, da bo lažje trpela. Vse mu piše, kako je z njo in kaj zdaj; da se ji ponuja Jože in kako bi bila rešena oba.

In mu je pisala. Bilo je dolgo pismo, polno obupa in solz, polno dvomov in strahu. —

Zaman je čakala Dora na odgovor.

Neko nedeljo popoldne pa sta prišla Vrablova dva v prazničnih oblekah, s prazničnimi obrazi.

„Bog daj srečo!“ sta pozdravila.

Dora je začula praznični glas in smuknila v svojo sobo; njena mati pa je veselo odzdravila. Zadovoljna misel se ji je porajala v duši: Vrablov je bil pameten in delaven fant, iz dobre in še precej premožne hiše.

„Kje pa imaš še druge? Saj menda nisi sama doma?“ je povzel stari.

„On je šel doli po polju pogledat, fant je odšel k večer-
nicam, Dora pa je tudi nekje zunaj. Le čakajta, pokličem jo, da gre po očeta.“

V sobo je stopil čez nekaj časa oče Peter z zadovoljnim obrazom. Dora je ostala zadaj.

„No, pa še ti pridi, dekle, brez tebe ne maramo opraviti,“ je zaklical oče Vrabl.

Dora je vstopila s trudnim korakom. Kakor da stopi na sejem, se ji je zdelo. Bleda je bila in v očeh ji je ležala žalost. Sedla je

na prazen stol ob postelji in čakala. Vedela je, pokaj sta prišla, tudi je vedela že naprej, da poreče „da“, dasi je vse v nji kričalo „ne“.

„Kakor sem rekel, brez tebe, Dora, ne maramo. Saj menda že veš, čemu sva prišla z Jožetom. Mati nam je lani umrla, s posli je križ, gospodinjo rabimo. Zmislil si je fant, da hoče tebe in nobene druge. Pa sem moral ž njim, da prosim mesto njega — mladina se sramuje. Tudi z mano je šel nekdanj oče, ko sem si izbiral nevesto. Zdaj pa nama povej, če ga hočeš, Dora! Dober fant je in delaven, ne da bi ga hvalil, ampak tako bi ti povedali tudi drugi. Pa saj ga poznaš. Kako bo, dekle?“

„Ne vem,“ je rekla neodločno in v zadregi. „Prenaglo je to; še en teden mi pustite, da si premislim,“ je prosila boječe.

„Kako pa! To je, da si lahko premisliš. Danes teden pa poveš, kako bo. Potem pa lahko kar napravimo svatbo, če boš hotela.“

Na silo se je nasmehnila, a v duši jo je zasklel ta smeh. Jože je vstal, stopil k nji in jo prijel za roko. Hotel je napraviti slovesno, pa je čutil, kako je neroden in skoro sram ga je bilo.

„Ne zameri, Dora, pa si premisli tako, da bo prav!“

„Bomo že naredili, da bo prav,“ je potrdil oče Peter in ženica mu je veselo potrdila: „Kako pa, naredimo, naredimo!“

In Vrablova sta se poslovila od Lovretovih. —

Kakor so rekli, se je zgodilo. In Dora je rekla „da“, ker ni bilo pisma od Franceta.

Tako je pomislila, kakor Jože takrat. Odide in pozabi, če je nesreča. Še vesel je menda, da se mi nudi prilika. A morda še piše. Še je čas, do zadnjega trenutka je čas . . .

Zgodilo pa se je, da ni bilo upanja do zadnjega trenutka.

V Lovretovi hiši se je pripravljala gostija.

„Imenitno se mora napraviti, najlepše dekle v vasi se pelje danes k poroki,“ je besedičila mati Lovretovka.

Prišla je Dorina prijateljica, da ji je oblekla belo obleko in na krono temnih las ji je pripela mirtin venec... Čudila se je nevesti, ki je bila nekaj časa vsa vesela in razigrana, kakor bi ne bila danes nevesta, potem zopet silno žalostna, da je plakala neutolažljivo, kakor da bi morala iti v smrt. Pripeljali so se vozovi, vsi s smrečjem okrašeni. Mehanično je stopila iz sobe, brez misli in besede je segla ženinu v roko. Kakor so hoteli drugi, je naredila. Posadili so jo na voz in oddirjali ž njo proti trgu.

In ravno, ko so se zganili zadnji vozovi z domačega dvorišča, je prinesel pismonoša belo pismo. Skočil je z voza Jožetov prijatelj

Nace in vzel pismo. Kdo se je zmenil zanj! Nace pogleda, oči se mu zasvetijo, naglo odpre in čita ter ga vtakne zadovoljno v žep in skoči v voz.

Grmeli so možnarji, vriskala je harmonika, smejali so se gostje, le nevestine oči so plakale.

Praznični vozovi so se ustavili pred cerkvijo. Gostje so se razvrstili v procesijo, nevesta je stopala brez volje, kamor so hoteli drugi. Padale so vroče solze na mrzli cerkveni tlak. Pa kdo bi se zmenil za nevestine solze! Vsaka nevesta plaka, taka je navada, tako se spodobi. Še ženina niso plašile njene solze.

Cerkovnik je spustil poročna prstana na krožnik, da je zažvenketalo. Nevesti se je zazdelo, kakor bi zaječalo bolešno in proseče.

„Še je čas!“ ji je švignilo preko možgan, a takoj je ugasnila misel, kakor splašena ptica je povescila peroti in se skrila.

Župnik je že govoril pred oltarjem, o dolžnostih zakonskega stanu je govoril in vprašal ženina, če ima res odkritosrčno voljo stopiti v zakon. Trikrat je slišala nevesta odločni „da“. Nato se je obrnil župnik k njej.

„Prepozno!“ je zakričala duša in usta so odgovarjala: „Da“.

Nataknil ji je ženin prstan in ona ga je nataknila ženinu. Roka je ostala v roki. Župnik jih je ovil s štolo in molil. Oba sta pokleknila in prosila blagoslova. —

„Danes mora biti vse veselo. Danes smo poročili najlepše dekle v vasi,“ je vzpodbujal Nace.

Nagnil se je k nevesti in jo prijel za roko.

„Enkrat bova zaplesala, Dora, da boš bolj vesela,“ je govoril pijano in vzdignil nevesto od klopi. Nekaj demonskega je bilo v njegovem pogledu in ni se upala braniti. Objel jo je z močno roko krog pasu in jo zavrtel, da mu je zaplesala pred očmi soba z dolgimi mizami, z vinskimi bokali, s pijanimi gosti. Dora je zaprla oči in mu ležala v objemu brez moči in volje. Ženin je natihem zaškripal z zobmi in zamižal, da bi ne videl. Gostje so se glasno smejali.

Ko se je Nace naplesal in navriskal, peljal je nevesto na njen prostor. Vsa zasopljena in utrujena je sedla k ženinu; toplo je zavelo od nje in zadrhtel je.

„Še jaz bi plesal s teboj,“ ji je zašepetal in skril nevoljo pod sladkim nasmehom.

„Ko se malo odpočijem,“ je šepnila in povescila venčano glavo.

Nace je slišal in pomislil: „Čas je, ura plačila je prišla.“

Potegnil je iz žepa belo pisemce in ga pomolil ženinti.

„Tole prečitaj,“ je dejal, „in ko prečitaš, daj še nevesti. Tudi njo bo zanimalo.“

Jože se je začudil in vzel. Čital je, rdel in bledel. Tresel se je, list mu je trepetal v roki. Skočil je kvišku, ko je prečital, spustil list v njeno naročje, stopil trdo na mizo in skočil čez njo. Dvakrat je stopil do vrat in izginil v noč. Gostje so se glasno pogovarjali, nihče se ni zmenil. Nace je sedel poleg godca za pečjo in se pijano smejal.

Nevesta je čitala in bledela.

„Ne izbiraj drugega, ne beži v pogubo, ne kliči prokletstva nad naju! Ne pokoplji najinih sanj in nad, občuvaj najino srečo!

Moja si bila, samo moja na svetu! Nikdo nima pravice do Tebe, kakor jaz. Vsa si se mi žrtvovala na oltarju ljubezni . . .

Ne hodi draga, edino ljubljena! Počakaj in pretrpi. Moja ljubezen Ti bo poplačala. — Dora, Ti sen mojih najlepših dni, Ti zarja moje mladosti, Ti edina sreča mojega življenja, ne hodi od mene!

Vse storim! Pobegnem, naj me prekolnejo, naj me zavržejo! Vse storim, da Te osrečim. Ne hodi! Ostani!“ . . .

Tako je bilo pisano. Dora je čitala in trepetala.

„Prepozno!“ je zaihtela bolestno in glava ji je udarila ob mizo.

Gostje so se splašili in utihnili. Harmonika je zahreščala v tišino, se prestrašila in obmolknila. Samo Nace se je smejal pijano.

Dvignili so nevesto in jo odnesli v njeno sobico. Zatarnala je mati. Slekla ji je belo poročno obleko in snela mirtin venec. Pomočila ji je glavo in jo spravila v postelj.

Gostje so se polagoma razšli. Mučna tišina se je razlila po hiši. Najzadnji je odšel Nace. Z neodločnim korakom je stopil v temo in zavriskal. Njegov pijani vrisk se je prevračal skozi noč preko polja in se zamotal v gozdu med drevje in grmovje.

Zavil je doli proti potoku in trudne noge so se mu šibile. Hripavo je zapel:

„Adijo, pa zdrava ostani,
podaj mi še enkrat roko,
na me pa nikdar ne pozabi,
če tudi drug ženin tvoj bo!“

V gozdu je odmevalo: „ . . . drug ženin tvoj bo!“ Ob potoku je srečal Jožeta. V temi se nista videla, a sta se takoj spoznala.

„Oho, Jože, ženin?“ se je začudil Nace. „Kaj pa si jo popihal! Ali te je prijelo, kaj?“

Jože ga je pograbil za vrat.

„Zadavim te, grdoba hinavska! Kdo te je klical, da si prinesel tisto, kdo te je vprašal? Na zdaj, na! To ti je plačilo za tvoj trud, koža hinavska.“

Vrgel ga je na tla in ga davil, da ni prišlo besede iz njega, samo neprijetni hreščeči glasovi so se mu zvijali iz široko odprtih ust. Ko se je zdelo Jožetu dovolj, ga je spustil.

„Zdaj pa mi povej, govedo pijano, kje si dobil oni list.“

„Kaj ti mar. Nisi zvedel dovolj?“

„Ne boš govoril, klada? Zadavim te, če ne poveš!“

„Pismonoša ga je prinesel.“

„Tebi?“

„Ne vem. Najbrž meni. Bil sem ravno tam, nevesta se je že odpeljala. Čemu bi jo motil. Potem bi še morda gostije ne imeli. Škoda bi bilo, ker veselo je na gostiji: pije se, veseli in z nevesto pleše.“

„A čemu si odprl?“

„Ker sem slutil, kaj je.“

„In kaj ti je bilo mar? Govori, lopov!“

„Pa bodi, če hočeš vedeti! Tudi jaz sem včasih rad pogledal za lepo Doro. Pa si me prekanil in jo natihem zasnubil. Ha, ha, ha! Študent jo je ukradel obema. Ha, ha, ha! Tako je pošteno, mislim.“

Jože ni ničesar odgovoril. Stal je v svoji razburjenosti molče ob Nacetu, ki je ležal na tleh in se ni hotel vzdigniti.

„Kaj praviš, Jože, ni tako pošteno?“ se je rogal Nace. In to ti rečem, preveč si me premikastil, mesto da bi mi bil hvaležen. Zdaj vsaj veš, kako je z Doro, s tvojo lepo nevesto. Ej, ženin, Jože, prijatelj, zibal boš, zibal, še predno si mislil. Gosposko pleme bo, Jože, ponosen si lahko. Ha, ha, ha!“

Jože ga je udaril s pestjo v obraz, da se mu je pocedila kri, ga pustil in odbežal v temo . . .

Drugi dan je prišel ženin Jože opraskan, blaten in brez klobuka na nevestin dom. Vprašal je po nji in povedali so mu, da je bolna.

„Pa pridem po njo, ko ozdravi,“ je dejal mračno in odšel po vasi domov.

Ljudje so se zgledavali, ženske so klepetale, dekleta so se hudomušno muzala, fantje so ga gledali pomilovalno, možje so se držali resno in imeli svoje misli. —

Za tri dni je prišel Jože po ženo. Z negotovimi koraki je meril cesto in v očeh so mu plavale solze. Ko je stopil pri Lovretovih čez vežni prag, se je nevarno zazibal.

„Po ženo sem prišel,“ je dejal smehljaje.

„Hej, Dora, moja lepa žena, kje si?“

Prišla mu je naproti stara Lovretovka.

„V sobi je Dora, v sobi,“ je dejala plaho. Posilil jo je jok in naglo je odšla v kuhinjo.

Stopil je v sobo.

„Dober dan, ženka!“

„Bog daj,“ se je odzvala plašno Dora.

„Takointako je. Prišel sem po tebe. Moja žena si po božjih postavah, moja žena si, Dora!“

Trde so bile besede. Spustil se je na stol težko in nerodno, da je zaškripalo.

„Pa sem prišel. Z menoj pojdeš in gospodarila bova, kakor bo šlo. — Uh, da je moglo tako priti! Veš, tako ti rečem, najrajši bi umrl. Težko je živeti, če je človek tistim v nadlego, ki so mu najbližji. Pa pojdi, Dora! Bo že kako. Veš, rad sem te imel, še zdaj te imam. Pa je tako. — No, saj vemo, kako je, človek ne more povedati. Pa pride vmes takointako. Nesreča je to, huda nesreča, ti rečem.“

„Jože, prosim te, odpusti!“

Padla je na kolena in prosila: „Odpusti!“ Jokala je in prosila...

„Saj nisem hud, Dora. Nič nisem hud. Kaj bi jokala! Tudi jaz bi jokal, tako me tišči v prsih, pa je menda prehudo — ne morem jokati. Boli me tukaj notri, zdi se mi, da sem bolan. — Vstani, Dora, pa z menoj pojdi! Ne bom te kregal, saj vem, da nisi kriva. — Nič te nisem vprašal, če me imaš rada, samo to sem te vprašal, če hočeš postati moja žena. No in ker je bilo tako, si postala. Nihče ti ne bo zameril. — Objel je Doro in se zjokal na njenih grudih. Njena duša je bila polna sočutja in hvaležnosti.

„Hvala, Jože,“ je dahnila tiho.

Obrisala sta solze in se odpravila na novi dom...

„Žalosten je zakon brez ljubezni.“ Tako je mislil Jože in ni se mu ljubilo delati.

Šel je zjutraj na polje, s plugom je šel, da bi razoral mastno zemljo, pa ni mogel z veseljem kakor prejšnje dni. Težek je plug, ne more ga dvigniti, ko je treba na koncu obrniti, se mu zadevlje ob zemljo in ga jezi.

„Za koga se mučim, križ božji, za koga?“

Odpregel je konja in ju spustil po travniku, naj se paseta, sam pa je zavil proti krčmi konec vasi.

„Okrepčati se je treba. Kdo bo delal, če mu zmanjkuje moči!“ je mislil in pil.

V vinu se je ohladila nevolja, v vinu je veselje in moč. Korajžen je stopil proti poldnevu iz krčme in jo mahal proti domu. Na njivo in oranje, na plug in konje je bil pozabil. Domov pojde, da bo videla žena, kako je vesel.

„Kje pa imaš konje in plug?“ je vprašala doma žena.

„Nikjer. Konj si vendar ne bom gonil s seboj v krčmo.“

Veselo se je smejal, legel pri peči na klop in zaspal.

Tako se je ponavljalo in Dora mu ni branila nikoli. Pa kdo bi se briga za gospodarstvo, bile so druge skrbi, večje in močnejše. Jože je iskal veselja v vinu, Dora tolažbe v solzah. Tuja sta si bila in odkritosrčne prijazne besede ni bilo nikoli med njima.

Nekoč, po sedmih mesecih žalostnega zakona, je ležala Dora bolna v postelji. Mož je šel po žensko, da ji bo stregla, a sam se ni vrnil. Šele tretji dan, ko sta prinesli ženski ravno novorojenčka od krsta, se je vračal pijan kakor po navadi.

„No, kaj sta mi prinesli?“ je vprašal s krohotom.

„Nado, malo Nado,“ je hitela babica.

„Hm! gosposko ime, seveda, kakor se spodobi.“

Ni šel v hišo. Vrnil se je v krčmo. Doma zmanjka veselja, takoj ga zmanjka, ko prestopi prag, pa ga mora zopet iskati — v vinu.

V mraku je potrkalo močno na vrata. Dora je vsa vstrepetala. „On je, Jože! Pojdi mu odpirat!“ je dejala ženski, ki je čuvala pri nji.

Ona je šla. Ko je stopila v vežo, je zakričala prestrašeno. Stali so pred njo štirje možje in držali na drogih Jožeta — mrtvega.

„Ne sem, ne tukaj notri! Za božjo voljo, ljudje, ne pred njo!“ je branila ženska. Odprla je vrata v drugo sobo, tam so vstopili in spustili mrliča na tla. Levico je imel krvavo, videla se je globoka zareza preko žil. Molče so stali možje. Kaj bi govoril človek v takem trenutku!

„Kako se je zgodilo, povejte, za božjo voljo!“ je tarnala ženska.

„Doli ob potoku smo ga našli, ko smo se vračali s polja.“

V tem hipu se odpo duri, in na pragu stoji Dora, blede in upadla.

„Jože — mrtev!“ zakriči prestrašeno in obupno in se zgrudi. Spravili so jo v posteljo, Jožeta pa so položili na pare. — Zazvonilo je pri fari in Dora je ostala sama z Nado.

Z žalostjo in solzami jo je vzgojila. Kakor nekdanj materina, so bila njena lica rožnata, v očeh pa ji je spalo hrepenenje in bolest...

